

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Το υ κ. ΣΠ. ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

(Συνέχεια)

Παράλληλα με τή φωνητική και τήν οργανική μουσική για ένα μόνον εκτελεστή, αναπτύσσεται η μουσική που προορίζεται για ένα σύνολο τραγουδιστών. Τό χωρωδικό αυτό τραγούδι, τραγουδιμένο από πολλούς εκτελεστές σε όμοφωνα, είναι γνωστό από τήν πιο παλιά εποχή. Οι μελωδίες αυτές συνοδεύονταν, σχεδόν πάντα, από χορούς ή από ρυθμικές κινήσεις. "Άλλοτε ό χορός τών τραγουδιστών αποκρινόταν στις μουσικές φράσεις ενός σολίστα —είτε με μιά σύντομη έπωδή, είτε μ' επιφωνήματα— κι άλλοτε έφαιναν κύριο ρόλο στό τραγούδι. Γενικά τά χορωδικά αυτά σύνολα άποτελοΰνταν από άντρες, μιά σ' όρισμένες περιστάσεις λάρβαιαν μέρος κι οι γυναίκες φωνές. Τή λατρεία του "Απόλλωνα και τής "Αρτέμιδος, στη Δήλο, τή λάμπρυναν τά τραγούδια νεαρών κοριτσιών τών "Δηλιαδών παρθένων". Στίς γομφίλιες τελετές ό φωνές τών αντρών άνακατεύονταν μέ τίς φωνές τών γυναικών και μέ τόν ήχο τών έγχορδων κι έμπνευσταν όργανών. Σ' όρισμένα πένθιμα τραγούδια, τά επιφωνήματα τών γυναικών άπαντοΰσαν πιθανότατα στις λυπητερές μελωδίες που τραγουδοΰσαν οι άντρες.

Στό υπόρρημα, φαίνεται πώς άρχικά ό ρόλος του χορού περιοριζόταν μόνο στην έκθεση μιάς πολύ άναπτυγμένης χορευτικής παντομίμας, ενώ τό μουσικό μέρος έκτελοΰσε ένας μόνο τραγουδιστής, που σύγχρονα διέβυε και τό χορό.

Η Κρήτη έθισσε το πάντα σά μιά από τίς κυριώτερες κοιτίδες του χορού. "Ο Λουκιανός άναφέρει τούς Φρύγες Κορόβαντες και τούς Κρήτες Κουρήτες, σάν τούς πιο παλιούς εκπρόσωπους τών λερών χορών.

Οι κάτοικοι αυτού του νησιού χόρευαν κυρίως ένα χορό πολεμικό, τόν πυρρήσιο, που χορευόταν μόνο από νέους. "Απ' τήν Κρήτη ό χορός αυτός μεταφέρθηκε κυρίως στη Σπάρτη. Πολλοί όμως πιστεύουν τό αντίθετο: ότι δηλαδή ό πυρρήσιος, ήταν ντόπιος Σπαρτιατικός χορός που μεταφέρθηκε στην Κρήτη.

Στη Σπάρτη, οι χοροί αυτοί είχαν πάρει ένα χαρακτήρα έθνικης διαπαιδαγώγησης. "Έτσι βλέπουμε τούς Σπαρτιάτες να βαδίζουν προς τή νίκη, κατά τό δεύτερο Μεσσιάζιο πόλεμο (685 π. Χ.), τραγουδώντας τά έμβατήρια του Τουρταίου. **ΑΙ γυμνοπαίδια** χορεύονταν και τραγουδιόνταν άποκλειστικά από άγόρια αλόγυμνα. Τά τραγούδια αυτά ήσαν παιδίες με χαρακτήρα αούτηπρά σοβαρό. "Ο πυρρήσιος, στη Σπάρτη, χορευόταν από όπλοισμένους άντρες κάθε ηλικίας, κι ήταν ένας πολεμικός μικτός χορός μ' έξαιρετικά γρήγορες και ζωηρές κινήσεις.

"Όμως ό χαρακτήρας τής Σπαρτιατικής χορωδικής μουσικής έλλαξε σιγά-σιγά. Στό δεύτερο μισό του VIIου αιώνα, τή βλέπουμε να φανεράνεται σά μιά τέχνη, που τή διακρίνει κάποια μεγαλύτερη χάρη. "Η μεταβολή τής αυτή έφειλεται σ' ένα λαλό από τής Σάρβεις, τόν "Αλκμάν, που ήταν στη Σπάρτη διοργανωτής χορωδιών, και σύνθεσε πολλά τραγούδια και χορούς, για διάφο-

ρες έπίσημες γιορτές. "Ανάμεσα σ' άποσπάσματα από ποιήματά του που διασώθηκαν, βρίσκεται κι ή ένας μεγάλος άριθμός παρθενικών ώδών (παρθένεια), που ήσαν συνθέσεις για χορούς γυναικών με παρεμβολές μονόφωνων μελωδιών. "Ο "Αλκμάν έμπασε έπίσης καινούριους ρυθμούς στις χορωδικές του συνθέσεις, κι άκόμα ανάπτυξε και τελειοποίησε τή τροφική μορφή.

"Ένας άκόμη συνθέτης-ποιητής, για τόν όποιο ελάχιστα μόνο πληροφορίες έχουμε, ό Σπυρίχορος από τήν "Ήμερα τής Σικελίας, φαίνεται πώς έμπασε τούς χορούς με χορωδικά τραγούδια στις έλληνικές άποικίες τής "Ιταλίας.

"Η ανάπτυξη τών άγώνων, σάθηκε έξαιρετικά εύνοϊκή και για τήν ανάπτυξη τής λυρικής χορωδίας. Στους όλυμπιακούς άγώνες, ή μουσική έπαιξε δευτερεύοντα ρόλο: μιά ή στέψη του νικητή, σίγουρα θά συνοδεΰονταν με έκτελούσιες φωνητικές ή οργανικές κομμάτια. "Αντίθετα οι Πυθικοί άγώνες που γίνονταν για τιμή του "Απόλλωνα, έδιναν στη μουσική μιά έξέχουσα θέση, κυρίως όμως στην οργανική μουσική για αόλο ή για κιθάρα. Οι διάφορες Πολιτείες, και κυρίως οι "Αθήναι και ή Σπάρτη, είχαν έπίσης τίς δικές τους γιορτές όπου ή μουσική άπαιξε σημαντικώτατο ρόλο. "Η κάθε θρησκευτική τελετή, άρχιζε πάντα μ' έναν έπίσημο ύμνο, που συνοδευε τό κύριο μέρος τής πομπής. που τό άποτελοΰσαν οι ιερείς, οι τελετάρχες κι οι καλλιτέχνες που λάβαιναν μέρος σ' αυτή. Μετά άκολουθοΰσε ό σχηματισμός τών ραφωδών, τών κιθαριστών και τών αοιητών, κι ύστερα έρχονταν τά διάφορα χορωδικά συγκροτήματα. Οι ύμνοι, με τούς όποιους τιμοΰσαν μιά έξέχουσα προσωπικότητα ήσαν τό σκόλιον και τό έγκώμιον. Τούς δε νικητές στους άγώνες, τιμοΰσαν φάλλοις τούς τά έπινίκια.

"Από τόν VIIον αιώνα, τό ύποκειμενικό στοιχείο, άρχιζει πιά να κυριαρχεί στη λυρική ποίηση. Τό πρώτο είδος τής ποιήσεως αυτής είναι ή έλεγεια. "Από θρησκευτικού ύμνου που ήταν άρχικά, έγινε τώρα κοσμική σύνθεση. Φαίνεται πώς ή συνθήκη να έκτελούν στα συμπόσια τραγούδια και όργανική μουσική, συνθήκη που όλο και διακινόνταν περισσότερο, συντέλεσε στην έξέλιξη τής ελεγείας, που έμφανίζεται υπό διάφορες μορφές: πότε σάν μιά παράρρηση με ήθικό ή φιλοσοφικό χαρακτήρα, και πότε σάν ένα έλασφο κομμάτι μ' έρωτικό περιπαιχτικό ύφος. "Αρχικά τραγουδιόνταν με συνοδεία αόλου, άργότερα όμως φαίνεται πώς άπαγγελλόταν μόνο.

Μέ τό μπάσιμο τών λαμβικών και τών τροχαϊκών ρυθμών, παρμένον ίσως από τά λαϊκά τραγούδια, στην τεχνική λυρική ποίηση, συντελείται μιά έξαιρετικά σημαντική εξέλιξη στη μουσική. Τό νεωτερικό αυτό τόν άποδίδουν στόν "Αρχίλοχο τόν Πάριο (μέσα του VIIου αιώνα π.Χ.) ποιητή και μουσικό, προικισμένο μ' έξαιρετική ιδιοφυα, που μέ τίς πρωτότυπες έμπνεύσεις του άνοιξε στούς καλλιτέχνες τής εποχής άκίνητες, καινούριους όρίζοντες. Τά περισσότερα τραγούδια του, άπ' αυτά που διασώθηκαν, είναι τραγούδια του κραισού,

έρωτικά και σατυρικά. 'Ατ' τή μουσική τους δε διασώθηκε τίποτα, όμως άπ' τά ποιητικά κείμενα μπορούμε να διαπιστώσουμε τους ρυθμικούς νεωτερισμούς που έπινόησε. 'Επίσης του άποδίδουν και τή μορφή τής παρακαταλόγησ, που ήταν ένα είδος μελοδραματικής άπαγγελίας, όπου όρισμένοι λαμβικοί στίχοι τραγουδιώνταν, ενώ άλλοι άπαγγελλόταν με μουσική ύπोकρουση. Τέλος έπινόησε τήν έκτελεση, από τό όργανο, που συνόδευε τό τραγούδι, διαφόρων ποικιλιών, που στόλιζαν τή μελωδία, παρουσιάζοντάς τήν κάπως παραλλαγμένη.

'Η έπόμενη γενιά γνώρισε μία πολύ ώραότερη άνθεση τής λυρικής ποίησης. Οι λαμβικοί συνθέσεις του 'Αρχιλοχου είχαν ένα ύφος πάρα πολύ σατυρικό κι έπιθετικό, και γι αυτό δέν ήταν κατάλληλες γιά νά συντελέσουν στην πραγματική ένωσις τής ποίησης με τή μουσική. Τ' όλοκληρωμένο ταίριασμα τών δύο αυτών τεχνών, θά πραγματοποιηθεί με τή άνάλαφρη άδή. Τό καινούριο αυτό είδος γεννήθηκε τή Λέσβη, τήν πατρίδα του Τέρπανδρου. 'Η σχολή τής Λέσβου — που αντιπροσωπεύεται κατά τίς άρχές του Vου αιώνα, κυρίως από τόν 'Αλκαίο κι από τή Σαπφώ, στους όποιους μπορούμε νά συγκαταλέξουμε και τόν 'Ανακρίοντα— διακρίνεται γιά τή φυσικότητα και τή χάρη του ύφους, καθώς και γιά μία έξωχωρ μουσικότητα, βασισμένη κατά μέγα μέρος πάνω στους λαϊκούς ρυθμούς.

'Η άδή ήταν διαίρεμένη σ' στροφές, και τό ρυθμικό τής σχήμα έμενε άμετάβλητο σ' όλο τό κείμενό τής. 'Η κάθε στροφή τής άποτελείτο ή από δύο ή από τέσσερις στίχους.

Οι ώδες αυτές, ή άσματα, ήταν όλες μελωδικές. Δηλαδή τίς τραγουδοίσε ένας μόνο μουσικός, που ό ίδιος συνόδευε τό τραγούδι του με τό όργανό του. Τ' όργανο αυτό ήταν ή βάρβιτος, είδος μεγάλης λύρας, και ή πήκτις, που ήταν σέ φηλόρονο διαπασόν από τή βάρβιτο, και παιζόταν σχεδόν πάντα από γυναίκες. Τούς αούλους δέν τούς χρησιμοποιούσαν παρά μόνο γιά νά συνοδεύουν τά γαμήλια τραγούδια.

'Η Σαπφώ είχε ίδρύσει ένα είδος σχολής νεαρών γυναικών, που έρχονταν γιά νά μυηθούν άπ' αυτή, στην τέχνη τής ποίησης και τής μουσικής.

'Ο 'Αλκαίος, αντίπαλος τής Σαπφώς, στην ποίηση, γεννήθηκε περί τά τέλη του VIIου αιώνα. Στά τραγούδια του έξιμεινέ κυρίως τό κρασί και τόν έρωτα. Τά σκόλια του — τραγούδια του κρασιού— είναι γεμάτα ελιφκρίνια, όρμη και κέφι.

'Ενας έπίσης περίφημος τραγουδιστής του κρασιού, του έρωτα και τής ήθονής είναι ό 'Ανακρέων ό Τήσιος (μέσο του VIου αιώνα), που έζησε στην περίφημη γιά τή χλιδή τής αούλ του τυράννου τής Σάμου Πολυκράτη, όπου σκοποόσε με τά τραγούδια του τό κέφι στις γιορτές που διοργάνωνε ό τυράννος αυτός.

Παράλληλα με τή μοναδική λυρική τέχνη πήρε καινούρια ζωή και ή χορωδική λυρική τέχνη. Οι διάφορες θρησκευτικές τελετές κι οι άγώνες, συντέλεσαν κυρίως στην ανάπτυξη τής. Στό δεύτερο μισό του VIIου αιώνα βλέπουμε μία μεταρρύθμιση τής τέχνης αυτής, που όφειλεται στον 'Αλκμάν. 'Ο περίφημος αυτός ποιητής και μουσικός, άν και γεννήθηκε στις Σάρδιες τής Μικράς 'Ασίας, ήταν 'Έλληνας, και τό μεγαλύτερο μέρος

τής ζωής του τό πέρασε στη Σπάρτη, όπου οι Σπαρτιάτες τόν αναγνώρισαν τελικά σαν έθνικό ποιητή τους. 'Ο 'Αλκμάν έγινε κυρίως διάσημος γιά τά παρθένεια του, χορωδικά τραγούδια γιά νεαρής παρθένες, όπου τά όλα εναλλάσσονται με τά φωνητικά σούλα, παρουσιάζοντας έτσι μία άρκετά μεγάλη ποικιλία φόρμας. Τά παρθένεια τραγουδιώνταν σέ θρησκευτικές κυρίως πομπές.

Μία ξεχωριστά σημαντική θέση στη Μουσική, κατέχει ό Σπείρχορος (μεταξύ 640 με 550). 'Αν κι είναι δύσκολο νά προσδιορίσουμε τήν καλλιτεχνική του προσωπικότητα, όμως μπορούμε νά ποθμε με κάποια σιγουριά, πώς τό πιο ένδοξο έργο του μουσικό είδος ήταν ό ύμνος. 'Ο ύμνο τραγουδιόταν από τό χορό, τότε έν κινήσει και τότε έν στάσει. 'Ο Σπείρχορος φαίνεται ότι προτιμούσε τήν άκίνητη του χορού, άφοι μάλλον βέη χρησιμοποιούσε τόν αούλο γιά τή συνοδεία τών τραγουδιών, αλλά τήν κίθαρα, που, λόγω του μεγέθους τής, έμπόδιζε τίς κινήσεις του χορού. 'Η έπική ποή αυτών τών ύμνων έξάσκησε ίσχυρη έπίδραση στην εξέλιξη του χορωδικού λυρισμού.

'Ενας άπό τούς πιο λαμπρούς έκπρόσωπους του χορωδικού είδους, ήταν και ό 'Ίβκος, που έζησε κι αυτός στην αούλ του τυράννου τής Σάμου Πολυκράτη (533—522). Δέν έχουμε άρκετές σίγουρες πληροφορίες γιά τά έργα του, φαίνεται όμως πώς τά περισσότερα άπ' αυτά ήταν έγκώμια, είδος έρωτικού ύμνου, που σύνθεσε γιά τίς μεγαλοπρεπέστατες γιορτές που έβειε ό τυράννος.

Στην έπόμενη έποχή τρία ξεκουστά όνόματα λαμπρόνουν τήν 'Ελληνική μουσική και ποιητική τέχνη: Σιμωνίδης ό Κείος (538—468), Πίνδαρος (522—448) και Βακχυλίδης (505—450), άνεμύσι του Σιμωνίδη. 'Ο Σιμωνίδης, που σέ ηλικία όγδόντα χρονών κέρτισε τό βραβείο του Διδυράμβου (τραγούδι με όρμητικό Διονυσιακό χαραχτήρα) ήταν ένας ποιητής μέ ξεχωριστή δράση. Στόν τομέα του όρχηστικού τραγουδιού, σύνθεσε ύμνους, παιάνες, δωρικά παρθένεια και ύπορχήματα. Σά νεωτεριστής, διακρίνεται γιατί δημιούργησε τά έπινίκια, θριαμβευτικές ώδες, που έξυμνοναν τούς νικητές τών μεγάλων δημοσίων άγώνων. 'Επίσης έμπασε στη λυρική χορωδία τό θρήνο, που πρωτίτερα δέν ήταν παρά ένα άπλο αούλικό τραγούδι. Δυστυχώς δέν έξουμε τίποτα γιά τή μουσική που συνόδευε τά τραγούδια του Σιμωνίδη. Τά περισσότερα άπ' αυτά τά έγραφε κατά παραγγελία, όπως άλλωστε έκαναν όλοι ξεχωδόν οι ποιητές τής έποχής εκείνης. Τό ίδιο έκανε κι ό Πίνδαρος, που ήταν όμως πολύ άνωτερος από τόν αντίπαλό του, τό Σιμωνίδη. 'Η φήμη του ήταν, από τόν καιρό που ζούσε άκόμη, παγκόσμια, και τ' όνομά του στόθηκε γιά τούς μεταγενέστερους του, ένα από τά πιο δοξαζόμενα. 'Ο Πίνδαρος δέν ήταν νεωτεριστής. ή τέχνη του ήταν μάλλον συντηρητική. Τό ότι όμως διασώθηκαν πάρα πολλά ποιήματά του (σχεδόν όλα του τά έπινίκια), μαρτυρεί τό πόσο είχε εκτιμηθεί, γενικά, ή τέχνη του. 'Όσο γιά τή μουσική του τραγουδιών του, χάθηκε έλη, εκτός ίσως από τήν άρχή τής φράσις πυκικής άδής: Χρυσέα φόρμιγγε 'Απόλλωνος, που ή γνησιότητα τής όμως άμφισπρωθείται από τούς περισσότερους μουσικολόγους. Μόνον ό Cevaert τήν παραδέχεται κι ό Riemann δέν τήν άρνείται.

(Συνεχίζεται)